mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1984

LIEPOS MĖN. 14 d. / JULY 14, 1984

PART TWO — Nr. 139(28)

Šiame numeryje:

Apie premijas ir staigmenas.
Izis marijampolietis.
Pažadai ir deformuota tikrovė.
Leono Lėto eilėraščiai.
Maralin Niska ir Algio Grigo koncertas Los Angeles.
Čiurlionio galerijos paroda Northern Indiana Arts Association muziejuje.
Europos lietuviškųjų studijų savaitė.
Chicagos teatruose.

Kertinė Paraštė

Apie premijas ir staigmenas

Niekas literatūrinio pasaulio taip nepagyvina, kaip netikėtai paskirta premija, kuria įvertinamas kūrinys, apie kurį gal retas skaitytojas girdėjęs, ar laurų vainikas uždedamas ant kuklesnės ir spaudoje nelinksniuotos kaktos. Kalbame apie pirmąsias skaitytojų reakcijas: tuoj kyla susidomėjimas ir premijuotos knygos perspausdinamos padidintais tiražais, nes visi nori susipažinti su staigmena tapusiu veikalu.

Nobelio literatūrinė premija dažnai tokias staigmenas suteikia. Negalima būtų sakyti, kad vėliausias premijos laureatas, rašytojas William Golding būtų skaitančiai visuomenei nežinomas — bet daugeliui jis buvo pažįstamas tik kaip *Lord of the Flies* autorius. Nobelio premija davė akstiną susipažinti ir su jo vėlyvesne kūryba, kurioje jis toliau liečia siaubo gyslą dvidešimtojo amžiaus žmoguje, ir verčia suabejoti, kad blogiu šis amžius visus ankstesniuosius yra nurungęs. Golding įsitikinimu, šiuolaikinis gyvenimas tėra žmogiškosios padėties žemėje atspindys, kokia ji visais laikais yra buvusi. Į dabartinę literatūrą tai įneša reikiamos perspektyvos.

Kitas pavyzdys būtų šių metų birželio mėnesį Vatikane įteikta Pauliaus VI vardo premija. Ši premija skiriama asmenims arba institucijoms, kurių darbai, tyrinėjant religines problemas, yra išskirtinai pagilinę šiuolaikinį religijos pažinimą. Šiemetinė premija teko šveicarui teologui Hans Urs von Balthasar. Nors 79 metų sulaukęs Urs von Balthasar ilgą laiką yra buvęs mūsų laikų katalikų teologų priekyje, kartu su Karl Rahner, Yves Congar, Jean Danielou, Hans Kueng, tačiau jo mąstysena nei Vatikano II suvažiavimui, nei po jo platesnės įtakos Bažnyčiai nėra turėjusi. Iš dalies, dėl to, kad jis visą savo gyvenimą koncentravosi prie teologinių temų, kurios nebuvo taip aiškiai viešos, nei degančios: vidinė Bažnyčios sąranga, dorinis krikščionio gyvenimo pobūdis, o ypač estetikos vieta krikščioniškoje pasaulėžiūroje. Iš dalies, dėl to, kad jo Bažnyčios sampratai būdingas Bažnyčios kaip objektyvios struktūros pasaulyje pabrėžimas, nuo kurio nemažai teologų buvo linkę atsiriboti. Bet dabar, teologiniam klimatui vėl keičiantis, atėjo laikas, kada ir Urs von Balthasar darbas savo nuoseklumu ir gelme susilaukia jam prideramo dėmesio — paspartinta jo raštų vertimas į kitas kalbas, diskutuojamos jo įžvalgos. Taigi ir premijos jam paskyrimas tą dėmesį paskatins. Iš to bus nauda Bažnyčiai ir visam šiuolaikiniam minties pasauliui.

Neseniai Londone The Royal Society of Literature paskyrė savo 1983 m. premiją Nicholas Gage už jo knygą *Eleni*. Premija yra skiriama už originaliausią metų knygą. Autorius yra buvęs laikraščio *New York Times* korespondentu. Knyga yra paminklas jo motinai Eleni Gatzoyiannis, kurią graikų komunistai partizanai 1948.VIII.28 sušaudė. Jos nusikaltimas: ji pasirūpino, kad jos vaikai pabėgtų iš partizanų valdomos teritorijos, nenorėdama, kad jie su kitais jų bendraamžiais būtų išvežti užaugti komunistų valdomuose kraštuose. Tuo metu knygos autorius buvo tik devynių metų berniukas. Užaugo Amerikoje ir tapo žurnalistu. Daug metų ruošėsi savo didžiausiam reportažui — apklausinėjo apie keturis šimtus liudininkų (jų tarpe ir partizanų teisėją, kuris jo motiną nuteisė miriop). Šiuo metu knyga skaitoma visam pasaulyje. Graikiška laida dešimties tūkstančių tiražu buvo išparduota per savaitę, ir jos leidėjai jau išspausdino kelintą knygos laidą. Amerikoje knyga neseniai pasirodė kišeninio formato laida, ir yra plačiai skaitoma.

Paskutinis pavyzdys iš mūsų pačių kiemo. Prieš kelias dienas Lietuvių rašytojų draugija paskelbė, jog

(Nukelta į 2 psl.)

Izis marijampolietis

VYTAUTAS A. JONYNAS

Draugo 1984 m. birželio mėn. 2 d. laidoje Vytautas A. Jonynas straipsnyje „Bėkit, vaikeliai, ba tas miestas jus suės!" aptarė Lise Bloch-Morhange ir David Alper paruoštą knygą apie įvairių pasaulio menininkų patirtį Paryžiuje *Artiste et métèque à Paris* (Paris: Ed. Buchet / Chatel, 1980). Čia spausdinama tolimesnis Vytauto A. Jonyno straipsnis šios knygos proga. — *Red.*

* * *

Skaitant *Artiste et métèque à Paris* mus apima smalsumas ir apmaudas. Nejaugi redaktoriai nerado nė vieno lietuvio menininko, nė vieno Lietuvos atstovo?

Užtat kokia staigmena, kai išvysti: „...IZIS, photographe, né en 1911 à Marijampolė, en Lituanie".

Kas jis? Tos pavardės (teisingiau slapyvardžio) nėra prancūzų enciklopedijose, nei biografiniuose žinynuose. Tik iš *Encyclopedia Judaica* sužinom, kad jo tikroji pavardė yra Izrael Bidermanas. Bet dar didesnė staigmena laukia skaitytojo, kai jis aptinka tokį redaktorių komentarą:

„Nė vienas iš apklausinėtų menininkų taip neatsivėrė savęs pilnai kaip Izis, kuris mums pasipasakojo apie tremtinio dalią su vaikiška nuostaba pasauliui ir paprastumu. Jei jo pasakojimas primena pasaką, tai todėl, kad jis iš tikrųjų žvelgia į pasaulį vaiko žvilgsniu. Tai matyti, tarp kitko, iš jo nuotraukų".

Nei „Izis", nei „Bidermanas" nėra minimi mūsų enciklopedijose. Gal ir ne be pagrindo, nes, kaip matysim, jisai tekste išsižada savo gimtinės, ir tai skaitytojui skaudu. Nesuprantama ir nelogiška, nes faktinai jo pasakojime daug nostalgijos, daug grįžimo mintimis į vaikystės namus. Net ir jo pomėgis varguomenės kvartalų Paryžiuj kažkaip savas, ar sakykim „milašiškas".

Knygos redaktoriai teisūs. Izio pasipasakojime tikrai atsispindi, nepalyginamai kiečiau negu kitų tekstuose, patekusio Paryžiun emigranto nedalia. Nepalyginamai sunkesnė už Dievo Paukštelių vargus. Bet kartu atsispindi ne vien epocha, bet ir vidinis Izio brendimas, ieškojimas savęs, „apsišlifavimas", suartėjimas su poetais ir menininkais. Visų tų dalykų šviesoje tai, ką jis pasipasakoja apie ankstyvąją savo jaunystę, įgyja kitą prasmę, kitą „apšvietimą". Jau vien tai daro jo vargo kelio istoriją jaudinančia ir sava.

* * *

„Mūsų šeima buvo labai neturtinga. Mano tėvas turėjo indų krautuvėlę mažam Lietuvos mieste, kuris vadinosi Marijampolė ir buvo už 50 km nuo sostinės — Kauno. Gyvenimas buvo labai vargingas; ten buvo daug daugiau vargšų negu pasiturinčių, ir pamažėli mano tėvas viską prarado, neišsigalėdamas apmokėt nuomos ir mokesčių. Jį išstūmė iš prekybos.

Tada mums prasidėjo skurdo metai. Kadangi aš mokykloj mokiausi prastai, tėvas sumanė padaryt iš manęs stalių, nes jis svajojo keliaut į Izraelį, o tuo metu, žmonės pasakojo, kad tenai pasigendama amatininkų, mūrininkų, elektromonterių. Izraelis galėjo išsiverst be fotografų, tačiau aš panorau būtinai juo tapti.

Marijampolėj buvo keturi fotografai dvylikai tūkstančių gyventojų: trys iš jų vos vos pelnėsi duoną, bet ketvirtasis buvo pagarsėjęs. Pas jį aš ir nuėjau gizeliauti. Man tai labai, labai patiko. Jo atelje buvo tokia kaip prieš šimtą metų Prancūzijoj; dirbtuvėlėj buvo siena, o lubose stiklai. Žodžiu, buvo naudojamasi dienos šviesa ir apšvietimui nustatyt reikėjo stumdyt ilga kartim baltas užuolaidėles. O dėl baldų, jie buvo absoliuti vaizduotės išmonė. Buvo fono drobė, pakabinta ant sienos, ir ji vaizdavo mišką arba stebuklingą pilį. Lietuviai buvo primityvūs padarai. Kai juos fotografuodavo pusiau profiliu, jie sakydavo: „Tai kaip čia išeina, kad tik viena ausis". Jie buvo labai patetiški ir simpatiški („touchants et très sympathiques".) Bet man visa tai patiko....Kai man sukako 19 metų, aš nusprendžiau dumt iš to krašto, dėl viešpataujančio jame skurdo; ten nebuvo jokios ateities.

Aš duosiu jums pavyzdį, kas yra baisiausias skurdo ženklas, koks tik gali būti žydui. Tai neturėti šabaso dieną „chalos" — kasytėm supintos bandelės. Mūsų bendruomenė remdavo visus senus bėdžius, bet mano tėvas buvo neseniai nuskurdęs, ir jis gėdijosi pašalpos. Žodžiu, aš prisimenu, kaip penktadienio vakarais nebebūdavo ant stalo baltos duonos, nebebūdavo iš viso nieko valgyt ir visiems akys paplūsdavo ašarom. Žydui tai reiškė įkūnytą vargą. Vadinas, aš nutariau vykt Paryžiun pro Kauną, mūsų sostinę.

Lietuva buvo atsilikęs ir labai primityvus kraštas, bet mes sugyvenom labai gerai su vietiniais (ne-žydais). Tik kai užėjo vokiečiai, jų antisemitinė propaganda turėjo puikų pasisekimą lietuvių tarpe, todėl kad jie buvo naivūs, ir jie padėjo vokiečiams naikinti žydus. Ar Jums žinoma, kad Lietuva sumušė rekordą žydų žudyme? Man rodos, kad gyvų išliko kokie trys procentai.

Klausimas: Jūs kalbat, tarsi nebūtumėt kilęs iš to krašto?

Atsakymas: — Žinant, kaip jie pasielgė karo metu, Lietuva nėra mano tėvynė... pagaliau nėra net mano gimtinė. Mano gimtine tapo Izraelis, bet aš pasirinkau gyvent Paryžiuj. Kai aš nuvykau 1952 metais Izraelin, aš atsidūriau pažįstamam krašte; man pasirodė tarsi tai mano vaikystės kraštas; aš atpažinau vietovaizdį. Tikriausiai tai biblinio auklėjimo pasėka. Aš sužinojau daug vėliau, kad 1941 metais, porai mėnesių praėjus po jų įsiveržimo, vokiečiai surinko visus Marijampolės gyventojus žydus į vieną vietą. Jie buvo priversti kasti sau patiems kapus, po to išsirengt plikai, ir visus juos sušaudė. Jų tarpe buvo mano tėvas ir motina. Mano brolis, kuris buvo Kaune, dalyvavo rezistencijoj ir žuvo baigiantis karui. Kažkas išdavė vietą, kur jis slapstės su žmona, mergyte ir kitais, ir vokiečiai įmetė į jų požeminę slėptuvę padegamąją bombą. Kitas mano brolis ir sesuo išliko gyvi, nes aš buvau juos pasikvietęs Paryžiun prieš karą.

Kaip sakiau, aš išvažiavau pats pirmasis užsienin devyniolikos metų. Kodėl Paryžiun? Todėl, kad juo degė mano vaizduotė. Visas tikras gyvenimas man atrodė Paryžiuj. 1930 metais nei Londonas, nei New Yorkas ar Berlynas manęs neviliojo. Mes skaitydavom prancūzų romanus, mokėmės godžiai Prancūzijos istorijos. Mano vaizduotėj tai buvo Europos rojus, kaip kad kitiems Amerika.

Jums žinoma, kad begalės Rusijos ar Lenkijos žydų patraukė Amerikon, bėgdami nuo vargo, bet aš ne, mane traukė Prancūzija kaipo dvasinės kultūros šalis. Laisvė, Lygybė, Kultūra — štai apie ką mes svajojom. Mes pažinojom tapybos darbus vien iš nespalvotų reprodukcijų spaudoj. Aš eidavau į viešas paskaitas ir ten mums rodydavo ekrane Matisse paveikslus. Jie tada man atrodė tokie naujoviški. Beveik nebuvo galima jų suprast. Žydų laikraščiai dažnai rašydavo apie Chagallį dėl to, kad tai buvo labiausiai žinomas ir labiausiai garbstomas žydų dailininkas Paryžiuj. Aš nieko nesusigaudžiau Chagallyje, bet jis mane kerėjo. Aš mėginau suprast, man jis dirgino vaizduotę. Tuo metu man atrodė, kad lietuvių tapyba gera; tik vėliau Paryžiuj aš supratau, kiek ji akademiška.

Kaune buvo Prancūzijos pasiuntinybė, ar veikiau, man regis, konsulatas ir kai mes praeidavom pro tuos namus, kur buvo užrašyta „Prancūzijos konsulas", mes visi — o gal tik aš vienas — susijaudindavom, nes visa kas lietė Prancūziją... Jei aš pagaliau išvažiavau į Prancūziją, tai dėka laimės ir atsitiktinumo, nes man pavyko susirast draugų, kurie man paskolino pinigų. Aš niekad nebūčiau įtikėjęs, kad tai įmanoma. Aš tiek apie tai galvojau, tiek šnekėjaus su draugais, kad visa pasidarė man „idée fixe".

Mums buvo žinoma, kad bus problemų, neskaičiuojant pinigų kelionei, nes prancūzų konsulate mus įspėjo: „Žinokit, kad jūs neturėsit teisės dirbti Prancūzijoj". Mat tada buvo nedarbas, didžioji 1927-tųjų metų krizė, ir atvykęs Prancūzijon svetimšalis neturėdavo teisės gaut darbo. Per vieną ausį įėjo... ar svarbu.? Mokėdamas amatą, vis kaip nors išsiversi. Niekas nemanėm, kad padėtis tikrai rimta. Visa tai sužinojau vien atvažiavęs.

Aš išvykau Paryžiun su 25 frankais kišenėj anų laikų pinigais. Kai atvažiavau, neturėjau nė tų dvidešimt penkių, nes prie Vokietijos sienos muitininkai pareikalavo iš manęs priedo už per sunkų bagažą. Mat mes Lietuvoj niekad nepajudėdavom be savo patalynės ir aš turėjau — tebeturiu dar ir dabar — raudoną pūkinę antklodę — kuri užima daug vietos. Muitininkas grąžino man iš tų dvidešimt penkių frankų septynis. Vadinas, taip aš ir atvažiavau Paryžiun su septyniais frankais kišenėj. 1930 m. sausio 11 diena buvo apniukus ir šalta. La Gare du Nord stotis atrodė murzina, visas Paryžius skendėjo ūkanoj ir smulkus lietutis žvarbė kūną... Reikia prisipažint, kad pirmieji įspūdžiai buvo slegiantys. Man kėlė siaubą miesto dydis ir jo Metro. O priedo dar toks prastas oras. Tada man dingtelėjo galvon, kad turiu tik tuos septynis frankus. Tais laikais buvo galima pernakvot už septynis frankus viešbutyje.

Aš pasiklausiau pirmą sutiktą žydą. Jis man pasakė: „Prie Liuksemburgo sodo yra restoranas, kuris duoda žydų studentams pigiai pavalgyt. Ten jūs tikriausiai sutiksit žemiečių, kurie jums patars". Šis restoranėlis tebėra iki šiol, visai šalimais Café Médicis, priešais Liuksemburgą. Aš ten ir nudrožiau. Ir iš tiesų visi ten kalbėjo jidiš. Vienas tautietis man paaiškino, kad yra Lamarck gatvėj nakties prieglauda, įsteigta Rotschildų specialiai neturtėliams žydams. Ten galima išbūt savaitę, išmiegot ir pavalgyti. Vadinas, aš ten ir nuėjau ir man leido pasilikti.

Šioj prieglaudoj atmosfera buvo labai... visai kaip M. Gorkio „Dugne". Ten susirinkdavo vargetos, bet buvo taip pat ir profesionalų „schnorers". „Schnorers" tai bet kokio amžiaus valkatos: šis žodis neišverčiamas į prancūzų kalbą. Tai daugiau negu ubagas, nes tai nėra baikštus elgeta, tupįs kamputyje ir tiesiąs ranką išmaldai. Tai žmogus, kuris bruka jums leteną panosėn, kuris akiplėša, ir jei jūs duosit jam kapeiką, kaišios ranką, kad gautų daugiau. Jei turėčiau rašytojiškų gabumų, aš aprašyčiau fantastišką tos vietos atmosferą. Kad susidarytumėt vaizdą, kas ten dėjos, pasakysiu tik tiek, kad visi turėjo būt grįžę penktą valandą vakarą, kitaip rasdavo užrakintas duris. Rytą mus keldavo šeštą. Mūsų daviniu buvo kava su duona, o vakare sriuba ir duonos iki valiai. Mes miegodavom didelėj salėj, kur buvo kokia 50 lovų. O, su kokiais personažais aš ten susipažinau!..Aš atsidūriau akivaizdoje neįtikėtinos tikrovės. Štai vienas įvykėlis, kaipo pavyzdys. Aš buvau, palyginus, gerai apsirėdęs, ne koks skarmalius, kaip kiti. Jie prieidavo prie manęs, čiupteldavo mano paltą, pačiupinėdavo eilutę ir pasiūlydavo man juokingas sumas. Aš pasibaisėdavau ir protestuodavau. Tada jie prapliupdavo juokais ir šaukdavo: „Už mėnesio ar dviejų pats jausies laimingu gavęs tokius pinigus"... Aš mačiau žmones, kurie mainydavo marškinių apykakles už kelis gabalėlius cukraus, apykakles,

(Nukelta į 2 psl.)

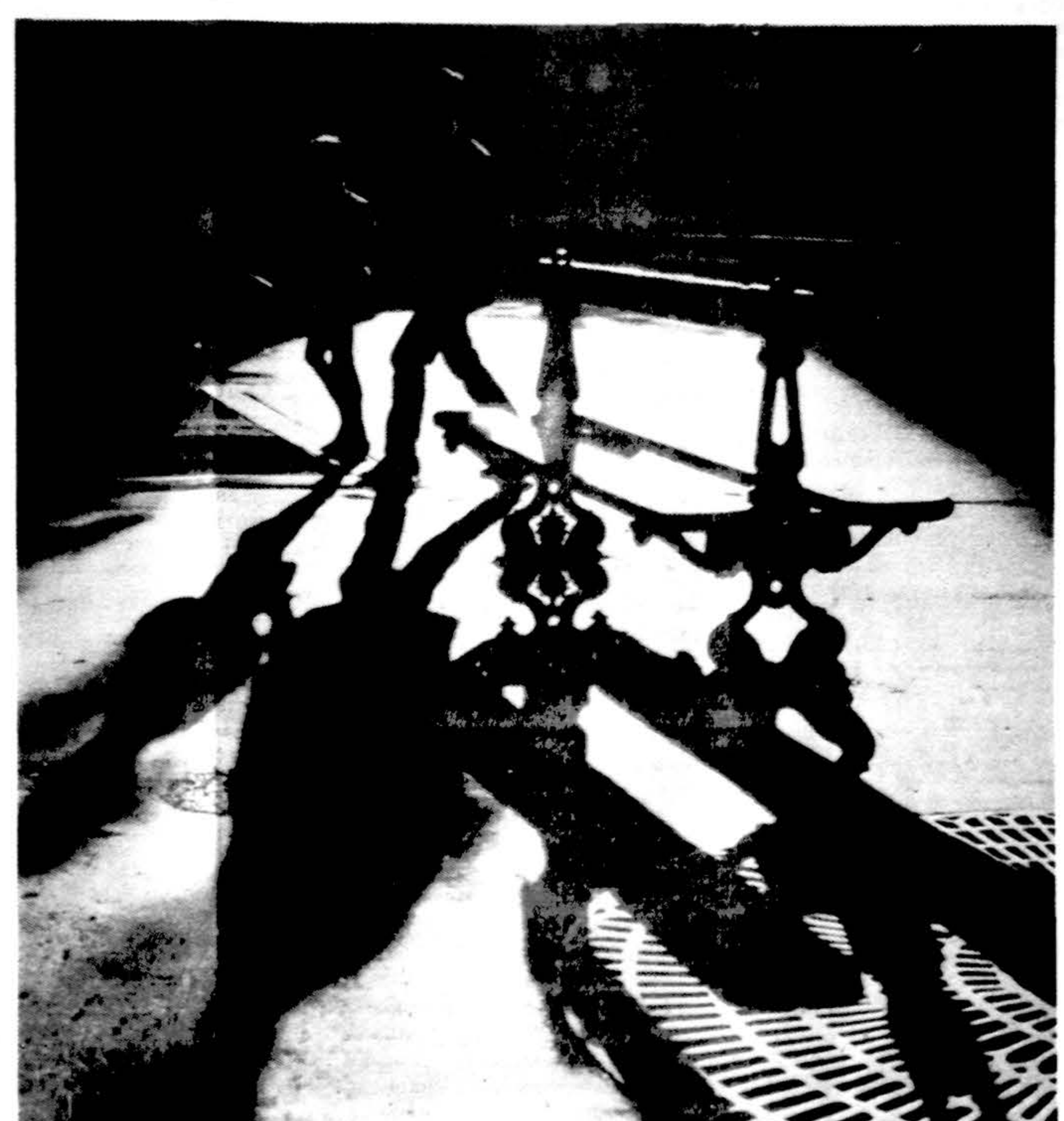

Šešėliai Pary... ulvare. Nuotrauka Algimanto Kezio

Izis marijampolietis

(Atkelta iš 1 psl.)

kurios buvo pasibaisėtinai apskretusios. Man teko dalyvaut muštynėse.

Aš šokau tuoj pat ieškot darbo, nors man visi kartojo, kad aš neturįs jokio šanso. Aš gavau leidimą pabūt papildomą savaitę prieglaudoj „už gerą elgesį". Tai išsprendė mano problemą savaitei, bet ne ilgesniam laikui. Aš apsiklausinėjau, ar nėra Lamarck gatvės kaimynystėje žydų fotografų, ir man davė kelis adresus. Pats pirmasis, pas kurį nuėjau, nekalbėjo jidiš. Šitaip aš aplėkiau daug fotografų Montmartro apylinkėj, kol pagaliau vienas mane labai gerai priėmė; „Sėskit!. Iš kur jūs? ir t.t.". Visa tai jis, žinoma, sakė jidiš, kadangi aš nemokėjau nė žodžio prancūziškai. Vadinas, aš išaiškinau tam žmogui savo padėtį, ir jis man atsakė: „Aš pažįstų vieną fotografą. Tai nėr simpatiškas tipas. Jis tave išnaudos iki galo, bet jis patį priims dirbt be darbo leidimo, ir galimas daiktas, kad tave apnakvyndins".

Ir iš tiesų, jis neklydo, sakydadamas man, kad tai „šlykštus tipas"; jis mane pasamdė už pusę to uždarbio, kurį gauna darbininkai, kurių darbo dokumentai sutvarkyti. Bet, nelaimei, jis nesilaikė žodžio. Aš miegodavau laboratorijoj, ten kur dirbau, ankštoj, tamsioj skylėj, be langų, padvisusioj chemikalais. Bet aš vis vien buvau laimingas, kad išsprukau iš prieglaudos. Dirbau nuo ryto iki vakaro. Retušavimus, padidinimus. Bet tas žmogus man nemokėjo. Jis man numesdavo, tarsi išmaldą, kelis frankus. Jis turėjo meilužę — vieną prostitutę. Nors jis buvo mažiukas ir negražus, o jinai žavinga. Jis pasitempdavo, žingsniuodamas su ja gatve. Jis išdroždavo su ja restoranan, o aš likdavau be skatiko. Grįžęs jis numesdavo man tarsi šuniui kelis santimus, vos tiek, kad pakaktų nusipirkt šmotelį sūrio ir duonos. Vieninteliai mano santykiai su žmonėmis buvo tie, kuriuos palaikiau su savo tautiečiais. Mes sudarėm grupę, kuri susimesdavo sekmadieniais. Mūsų pasimatymo vieta buvo Place de la Nation.

Klausimas: Kavinėj?

Atsakymas: Kur tau, žmogau! Mes neidavom švaistyt pinigų po kavines. Mes susirinkdavom prie to fontano, pastatyto Respublikos garbei. Daug kalbėdavom apie problemą, kuri visus mus maudė: darbo dokumentus. Tai buvo rimtas dalykas. Iš tiesų inspektoriai lankydavos pas darbdavius, tikrindami, ar darbininkai sutvarkyti. Jei ne — darbininkus ištremdavo iš krašto, o darbdaviui kliūdavo smarki pabauda. Visa tai taip mus slėgė, kad, jei aš būčiau turėjęs tėvus, išgalinčius pasiųst man pinigų grįžt į Lietuvą, aš tai būčiau padaręs. Laimei, visa tai buvo neįmanoma. Tuo laiku aš buvau viskuo nusivylęs. Gyvenimas buvo žiaurus, neįmanomas ir nesimatė prošvaistės.

...Žodžiu, aš padirbėjau pas tą žmogų šešis mėnesius. Visi sutikti žmonės kėlė man neviltį, sakydami:„Ko gi tu čia atsiradai? Ar tau nesakė, kad neįmanoma dirbt be darbo leidimo?"

Faktinai, buvo galimybė apsirūpint darbo leidimu pas tuos, kuriuos jidiš kalba mes vadinom „Macheriais". Tai žodis, kuris reiškia „darytoją". Jis pasižadėdavo parūpint tuos garsius popierius už tam tikrą sumą. Jiems tekdavo šį tą duot iš uždirbtų mažmenų.

Turiu prisipažint, kad anais laikais aš iš tikrųjų mažumu pasikakindavau. Būnant devynioliko metų, tai įmanoma. Įmanoma gyvent pusbadžiu, miegoti laboratorijoj, suvalgant gabalėlį duonos su sūriu. O visa, ką aš uždirbdavau, dingdavo „macherių" kišenėse.

Jie buvo daugiausia tikri sukčiai. Reikėjo jiems atiduoti sumą pinigų, kuri prilygo tikro prancūzo darbininko trijų mėnesių uždarbiui. Vis tik vieną dieną vienas iš jų parūpino man dokumentus. Aš pats nuėjau jų pasiimti į prefektūrą. Ar galėjo būti geriau!....Bet aš pasipasakojau savo draugams, kurie buvo tokioj pačioj padėtyje kaip ir aš, ir vienas iš „macherių" tai sužinojo ir mus apskundė. Atėjo suimt manęs darbovietėj ir atėmė tuos popierius. Laimė dar, kad manęs neištrėmė....

Visas šis vargo laikotarpis truko nuo 1930 iki 1933 metų. Treji metai skurdo, nepakenčiamo gyvenimo, nerimasties. Mes gyvenom šlykščiausiuos viešbučiuos..jūs neįsivaizduojat, kokių tada buvo viešbučių Menilmontant rajone. Kai atidarydavom duris į kambarį, patvoksdavo tokiu tvaiku, kad užimdavo žadą...Bet, kartoju, kai žmogui dvidešimt metų, jis gali visa tai pakelti. Baigdamas pasakot, kaip pasibaigė tas periodas, turiu jums paaiškinti, kad aš esu dirbęs pas kelis darbadavius. Ką gi, aš truputį kombinavau... Nueidavau pas kokį fotografą. Jei jis pareikalaudavo darbo pažymėjimo... na ir kas, baigta, nenusisekė! Jei jis nieko nepaklausdavo, aš padirbėdavau savaitę išbandymui, bet jei gale tos savaitės jis paprašydavo popierių, kad mane pasamdytų....Vis vien jis man apmokėdavo už tą bandymo savaitę, o tai man padėdavo kurį laiką pragyventi.

Sitaip vieną dieną aš prisistačiau pas Arnalį, vieną geriausių to meto portretistų, specialistą įmantriam kino ir teatro aktorių fotografavime. Jo klientais buvo gerai žinomi aktoriai — Michel Simon, Harry Baur ir t.t. Kadangi jis buvo prancūzas, jam buvo nežinoma darbo popierių problema, ir jis nekvaršino sau galvos. Taip aš galėjau išdirbt pas jį ištisus metus be jokių problemų. Bet, trumpai tariant, štai po metų ramaus darbo pas Arnalį grįžta, atlikęs karinę prievolę, darbininkas, kurį aš pavadavau. Aš nenumaniau, kad mano vieta buvo laikina, ir per tuos metus pagyvenau kaip princas. Man net pavyko — jums tai pasirodys neįtikėtinu dalyku — pasikviest Paryžiun seserį. Mat mes Lietuvoj gyvenom kaip ypačiai glaudi šeima ir man trūko savųjų.

Taigi po tarnybos pas Arnalį, aš nuėjau dirbt vienon žydų šeimon. O tie darbdaviai turėjo dukrą, kurią reikėjo ištekint. Tad jie „pamiršo", kad aš neturiu darbo popierių, nes užsigeidė turėt mane žentu. Jie pavedė man tvarkyti krautuvę. Tai nuėmė man visus rūpesčius, kadangi nebuvo jokių problemų tiems, kurie dirbo sau.

Taip aš įsitaisiau Nationale gatvėj, 13-tajame arondissement. Toji gatvelė labai pasikeitė — dabar ten pilna dangoraižių, bet tuo metu tai buvo viena skurdžiausių 13-tojo gatvelių. Mano klientūra buvo darbininkija: kūdikiai, komunijos, vestuvės...

Tuo metu — kaip kad dabar — aš labai mėgau lakstyt po parodas ir muziejus. Tarp kitko, vos atvažiavęs Paryžiun aš nuėjau Luvran....Tenai aš atradau tapybą...Gražiausiu man Luvro paveikslu tuo metu buvo Delacroix "Scio žudynės"...Vėliau aš susipažinau su impresionistais... Bet man buvo visiškai nežinoma, kad egzistuoja kitoks fotografijos menas. Tačiau tokie fotografai kaip Brassai ir Kertez buvo jau tuo metu pripažinti tikrosios fotografijos pradininkais. Brassai išleido knygą *Paryžius naktį* 1933 metais. Viso to aš nežinojau, ir tai manęs nedomino. Jei kas būtų man papasakojęs, rasit, tai būtų mane patraukę. Bet tapyba, priešingai, mane domino...nueit pasižiūrėt Claude Monet, Sisley, Renoir...tačiau aš niekad nesu matęs fotografijos parodų.

Šiaip mes su žmona gyvenom smulkaus buržua gyvenimėliu. Dažnai vakarais eidavom į teatrą....Nežiūrint, kad aš atradau tapybą ir teatrą, visus tuos metus aš darbavaus, mėgindamas įtikti klientams. Aš gerai uždirbdavau. Prireikė karo, kad viskas pasikeistų. Tada prasideda avantiūra, pakeitusi mano gyvenimą ir darbo sampratą, nes aš susiradau kitą fotografijos meną. Tai įvyko šitaip: 1941 m. pradžioj aš išvažiavau iš Paryžiaus pasislėpti, mažam Limousin miestelyje vardu Ambazac, netoli Limoges. Gyventojai buvo labai simpatingi ir mums sekės, kadangi iki pat karo pabaigos nieko nesuėmė ir neišvežė. Bet mes gyvenom baimėj, kad ko gero atsidauš bet kokiu momentu milicija arba vokiečiai, kai buvo užimta laisvoji zona. Vadinas, gyvenu aš ir slapstaus, ir kai išvaduojamas Limoges (dar Paryžius ir didelė Prancūzijos dalis nebuvo išlaisvinta) aš nukeliauju į tą miestą (Limoges) stoti į F.F.I. (Forces Françaises de l'Intérieur).

Nežiūrint mano protestų — mat aš norėjau kariaut — mane paskiria telefonistu. „Nedurniuok!" sako man vadas, pulkininkas Jolly, pas kurį aš buvau nuėjęs protestuot. Mane įgrūdo mažan kambarėlin, va šitokian, prie telefono aparatūros. Aš apie ją nieko neišmaniau; žinotumėt kaip mane išplūdo pirmąją dieną!.Praeina trys ar keturios dienos, ir tada įvyksta lemtingasis mano gyvenimo įvykis; man pasitaiko budėt kareivinėse, kai atvyksta makizarai (Maquisards), išėję iš pogrindžio vyrai. Regiu aš juos ateinant, spoksau su pavydu ir susižavėjimu: „Štai vyrai, kurie kovėsi tuo metu, kai pats slapsteisi, kaip žiurkė"... Ir man dingteli mintis padaryt jų portretus, idant liktų šių mūsų laikų didvyrių pėdsakai.

Pirmą kartą gyvenime man iškyla fotografavimo problema — kaip juos fotografuoti? Man buvo neįmanoma daryti retušuotus portretus su dirbtinu apšvietimu ir meniškom pozom. Tada aš prasimaniau, taip sakant, savąjį, man naują fotografavimą. Aš prisisegiau smeigtukais ant kambarėlio sienos balto popieriaus lakštą ir ėmiau protarpiais, kai neskambėdavo telefonas, daryt jų nuotraukas. Bet vos tik jie sužinojo, kad taikaus juos nufotografuot, jie nusiskuto ir apsirėdė naujom F.F.I. karių uniformomis. Mane apėmė apmaudas; aš nebeatpažinau juose tų vyrų, kuriuos mačiau pareinant iš „maquis". Jie buvo panašūs į senus mano klientus praeityje. Aš jiems pasakiau, kad nieko iš to viso nebus, o jie man atšovė: „Bet mes juk pačiam užmokėsim!"" Tačiau pirmą kartą savo gyvenime aš nebepasijaučiau profesionalu, ir jiems atvožiau: „Užsivilkit marškinius, kuriais vilkėjot užvakar ir grįžkit už trijų dienų apšepę, kokiais buvot, kai parėjot į kareivines". Ir taip aš įamžinau vieną po kito savo 75 makizarus. Kai viršininkai pamatė mano nuotraukas, jie nusprendė suruošt parodą, kurią jie pavadino „Vyrai iš Grammonto", nes taip vadinos jų „maquis" vietovė. Toji paroda susilaukė didžiulio pasisekimo ir palankios kritikos...Žmonės rašė, kad esama ir šio, ir ano, ekspresijos, poetiškumo, kad esą galima buvę įsivaizduot iš tų galvelių, ką kiekvienas jų darė civiliniam gyvenime ir taip toliau. Man rodos netgi, kad jie perdėjo...."

Žingsniai aikštėje (Paryžius). Nuotrauka Algimanto Kezio

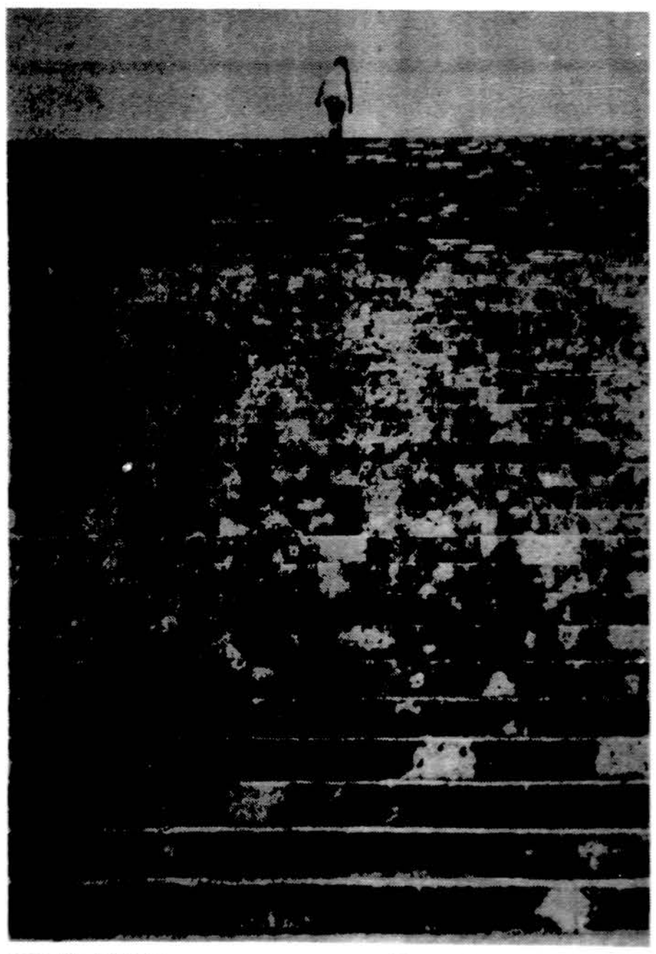

Versalio laiptais. Nuotrauka Algimanto Kezio

* * *

Izis pasakoja, kad po tos pirmosios parodos ėjusi kita, kad pas jį vedžioję visokias įžymybes, atvykusias į Limoges, ir kadangi viena pažintis vedanti prie kitos, jis grįžęs Paryžiun su krūva rekomendacijų. Ten jam atsivėrusios durys pas anuomet garbstomus rašytojus ir poetus — I. Aragon, P. Eluard, J. Prevert, André Breton, G. Bernanos, Colette ir t.t. Izis nebando piešti jų portretų, bet aptaria tuos „kontaktus" lakoniškai ir taikliai. Taip, sakysim, pasivaikščiojimo su siurrealistu A. Breton metu jis aiškiai pasijautęs, kad „nepriaugęs prie jo lygio". Kas kita buvo susitikus su J. Prévert. „Teisingiau pasakius, kalbėdavo jisai, o aš tik klausydavaus, bet jį aš suprasdavau geriau. „Jis taip pat greitai pastebėjo, kuo skiriasi menininkai nuo rašytojų. „Aš dažnai užbėgdavau pas dailininkus ir skulptorius — Oscar Dominguez, Clavé arba Gilioli; pas juos žmogus jautiesi nuostabiai gerai, nes jie dirba sau toliau. Tuo tarpu rašto žmogus — išskyrus tokias išimtis kaip J. Prevert, Francis Carco, ar pavyzdžiui, Marc Bernard — tai žmogus, kuris sėdi prie rašomojo stalo, su marškiniais ir kaklaryšiu. Ir sėdi kaip mietą prarijęs, atsakinėja į jūsų klausimus, bet nesiima nieko rašyt ar šiaip daryt, kol jūs čia. Laukia, kad išeitumėt. „Taip komunistas Aragon žinojęs, kad jo esama dailaus berno, ir jokiu būdu Iziui nepavykę jo perkalbėt elgtis mažiau sukaustytam: „Aš negaliu Jūsų nutraukt, dievaži negaliu, jūs perdaug štyvas". Aragon atsakęs: „Užtat mane ypač vertina mano siuvėjai".

Būdinga, kad daug rašytojų, kaip „didžioji" Colette, J. Prévert, panoro išleist drauge su Iziu albumo pobūdžio knygas. Colette pažinęs prieš pat jos gyvenimo pabaigą, kai jinai „išsitiesusi prie lango, žaisdavo su pro stiklą ateinančiais saulės spinduliais". Su ja jis sukūręs *Paradis terrestre*, pasirodžiusį kiek mėnesių prieš jos mirtį. Bet didžiausias bendradarbiavimas išsivystė su J. Prévert.

Izis ypačiai šiltai atsiliepia apie Francis Carco. Jis buvo padaręs jo portretinę nuotrauką ir paprašęs įvado savo parodai apie Paryžių 1946 metais. Koks buvo jo nustebimas, kai vieną vakarą į duris pasibeldė visai užduseęs, užkopęs keturis aukštus astmatikas Carco, nešinąs tekstais. „Koks dvelkė iš jo užjautimas artimo ir koks paprastumas!".

Paprastumo, tiesumo, neornamentuotos kalbos prasme, nestinga ir Iziui. Štai kaip jis aprašo su humoru savo nuotykį su Paul Léautaud.:

„Viena fantastiškiausių asmenybių, kokią man teko tada pažint, ir kurio, savaime aišku, esu padaręs portretinę nuotrauką, buvo Paul Léautaud. Jį šiandien ypačiai vertina už jo dienraštį, kurį jis rašydavo stropiai: kasdien. Tai buvo kiek mizantropiška asmenybė, nes jis gyveno vienas ir rėdydavos bet kaip. Kokia tema jis bekalbėtų, net pačia švenčiausia, jis droždavo savo mintis tiesmukai; jis mokėdavo ištart su sąmojum net „c'est de la merde". Jo namai buvo pilni kačių; jų jis turėjo 20 ar 25 ir priedo dar beždžionėlę. Vieną dieną jis susižeidė pirštą ir paprašė, ar negalėčiau parašyt, diktuojamas, tos dienos dienoraštinį įrašą, Aš jį perspėjau, kad nesu prancūzas ir, jei šiaip taip kalbu, tai rašydamas privarau aibę klaidų. „O, nesvarbu, nesvarbu", atšovė jis. Ir ima diktuot savo tekstą. Po kiek laiko žvilgteri į tai, ką parašiau, ir tada, kad šoks plūstis. „Kur gi jūs išmokot rašyt? Ar niekad nebuvot mokykloj? Niekas nėra jums sakęs, kad yra didžiosios raidės?" Aš jaučiau lyg išmaudytas. Susikroviau lagaminan savo aparatus ir taikiau išnert, bet Léautaud, pajutęs jog peržengęs ribas, mane sulaikė ir parodė man savo pornografinių piešinukų rinkinį, be abejo tam, kad pataisytų man nuotaiką".

Mano paroda Paryžiuj susilaukė labai geros kritikos, bet užsakymų buvo mažai. Keli laikraščiai, kuriems aš dirbau, greitai užsidarė, ir man mokėdavo retai. Mano ekonominė padėtis buvo neaiški ir tai tęsės iki 1949 metų. Tais metais pasirodė savaitraštis *Paris-Match;* aš ten bendradarbiavau nuo pat pirmojo numerio ir išbuvau su juo dvidešimt metų.

1952 metais Edward Steichen, New Yorko Modernaus meno muziejaus direktorius, pakvietė mane dalyvaut Prancūzijos foto meno parodoj, kartu su Brassai, Henri Cartier-Bresson, Robert Disneau ir W. Ronis, parodoj, kuri buvo pavadinta „Penki prancūzų fotografai".

Sudiev nepriteklių metams! Aš važinėjau po pasaulį, susipažinau su išskirtinom asmenybėm, kaip kad Marc Chagall. Suartėjęs, aš dažnai būdavau su juo kartu, kai jis dirbo. Aš buvau vienintelis fotografas šalia jo, kai jis dirbo vitražus Jeruzalei, kai tapė Paryžiaus operos plafoną ir darė keramiką. Mes dažnai išeidavom pasivaikščiot po Paryžių ar Vance, kur jis tuo metu gyveno. Iš viso to susiklostė mano knyga *Le monde de Chagall.*

Štai kaip, Libération dėka, mano gyvenimas visiškai pasikeitė ir kaip žydeliui fotografui iš Lietuvos pagaliau pavyko tikrai pažint Ville Lumière. Man atrodo, kad šventoji Dvasia man nusileido iš aukštybių, kai dariau Limoges makizarų portretus. Tapybiškumo pagava, tikriausiai, irgi bus prie to prisidėjusi.

Kai vyko 1946 metais mano pirmoji paroda apie Paryžių, daug žmonių užėjo pas mane ir patarė sukurti albumą apie Paryžių. „Jūs vaizduojatės Paryžių naujaip", sakė man jie, „nueikit pas Gallimard ar į Du Chêne leidyklą ir sakykit, kad aš jus sinčiau". Aš iš tiesų aplėkiau tas leidyklas, bet vis vien prireikė penkerių metų man išleist pirmąją savo knygą — *Paris des rêves* (Svajonių Paryžius), nes leidėjai nesitikėjo, kad tokia knyga, kurioj buvo rodoma kažkas kito nei turistiniai, tradiciniai Paryžiaus vaizdai, kaip Eiffelio bokštas, Sacre Coeur, Place de la Concorde ir t.t., turės pasisekimo. Toji knyga — *Paris des rêves* tapo fotografijos best-selleriu" 1950 metais, kai ją išleido. Nuo to laiko pasirodė 16 papildomų laidų ir leidėjas pramato 17-tąją....Tarp kitko, net knygos pavadinimas buvo pramanytas, tarsi būtų atsiprašoma publikos, kad jinai joje nerasianti tokio Paryžiaus, į kurį ji buvo įpratusi.

Vėliau aš parašiau dvi knygas, bendradarbiaudamas su Jacques Prévert. Mes dažnai eidavom pasivaikščiot drauge po Paryžių ar Londoną. Kai jis šnekėdavo, tai būdavo atgyja tikras Prévert: humoras, sarkazmai, ironija, poezija. Viskas pribūdavo vieton. Mes buvom sutverti dirbti kartu, nes tai buvo poetas, kurį įkvėpdavo tam tikra tikrovė. Jis atrasdavo mano nuotraukose temas, kurios buvo jo širdžiai mielos. Mūsų vizijos buvo giminingos. Tarp kitko, Prévert buvo vienintelis žmogus, su kuriuo aš pajėgiau sukurt daug knygų, nes mes puikiausiai sutarėm.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

1983 m. lietuvių literatūros metinė premija yra paskirta poetui Leonui Lėtui už poezijos rinkinį *Trakas*. Leonas Lėtas (Vytautas Adamkevičius) pokario metais Vokietijoje drauge su A. Landsbergiu ir A. ir J. Mekais leido žurnalą *Žvilgsniai* (jo vardu ir dabartinis poezijos rinkinys išelistas). Kartu su jais sudarė antologiją *Proza* 1952 m. Pluoštą eilėraščių spausdino *Literatūros lankuose* ir *Metmenyse*. Su naujuoju rinkiniu *Draugo* priedo skaitytojai buvo supažindinti 1983 m. spalio 22 d. numeryje, o šių metų balandžio 21 d. Pr. Visvydas plačiau komentavo Leono Lėto kūrybą. Rinkinys buvo išleistas labai kukliu tiražu, todėl būtų linkėtina, kad premijos suteikimo proga būtų išleista antroji rinkinio laida. Tai suteiktų progą pataisyti ir pirmojoj laidoj pasitaikiusias tipografines klaidas. Leono Lėto kūryboje vyksta vidinio žmogaus gyvenimo persipynimas su gamta. Čia randame ir sugrįžimo į tėvynę po daugelio metų, susitikimo su Lietuva motyvus. Poetas labai mėgsta žaisti žodžiais ir jais tapyti spalvas: *Purpuriniai violetinis grybo viršus, / Purpuriniai violetinis dangus,/Purpuras ir mėlyna ant kelio./Išsibarstęs patogiai papieviais/Purpuru vis trykštantis dangus/Atsispindi valkose tik ką lytu lietum. / Išrautas, lipnus, / Šapuotas violetu / Purpuru raudonėj/Grakščiai spindi vario varsa drėgnas grybas, kepure, danguj.* („Purpuriniai", p. 57). Daugelio rinkinio eilėraščių itin drąsios garsinės struktūros: pvz., — *O ne, ne tam jin/Atsišliejome/Kad vien sudėt irklus ir niekad, / Niekad / Nebeplaukt pilnomis burėmis/Pavėjui,/Taškyti/Purslų keteras/Žvilgsnių žibėjimu! — Tai:/ Tik/Viena/Žaros žaizda/Vienam žaliai žaliam žalių žiedų žydėjime.* („Žolių žiedai, pačiam žydėjime", p. 40).

Girdėdami dar vieną šviežią ir gaivų balsą išeivijos lietuvių poezijoje, sveikiname poetą Leoną Lėtą Lietuvių rašytojų draugijos premijos proga, o čikagiečiai pasižymės savo kalendoriuose spalio 28 d., kada premija bus įteikta ir bus proga išgirsti patį poetą.

1957 metais pasirodė mūsų pirmoji bendra knyga — *Le grand bal du printemps*, o kitais — *Charmes de Londres*, irgi sukurta bendradarbiaujant. O dėl vėliausios mano knygos — *Paris des poètes*, kurią aš išleidau 1977 m. gale, jos medžiaga yra kilus iš vaikštynių po Paryžių penkiolikos metų eigoje.

Aš negalėčiau gyventi niekur kitur kaip Paryžiuj, Kas kartą, kai mane pagauna noras išeit į miestą, aš visuomet pradedu savo tūrą Senos pakrantėmis. Dažnai aš nieko nefotografuoju, visuomet pradedu nuo čia. Aš prisimenu, kad, kai Paryžius buvo išlaisvintas ir aš į jį grįžau, aš pravirkau. Taip buvau sujaudintas. Žodžiu, aš visad pradedu nuo tų pačių vietų...Mane labiau traukia varguomenės kvartalai; aš pavyzdžiui, niekad nepasuku į XVI-tąjį arondissement, nes man ten nieko nėra... žmonės viduj... po jų langais nėra niekad gėlių, nei narvelių su paukščiais. Viskas taip anonimiška, taip panašu. Dažnai aš lieku savo kvartalo artumoj.

Knygoj *Paris des rêves* yra daug nuotraukų iš kvartalo, kuriame aš gyvenau, būtent, iš De Vouillé gatvės ir iš kiemo Alésia gatvėj.. Mažos mergytės, žiūrinčios per langą, nuotrauka pirmam puslapyje padaryta tame kieme. Aš dažnai ten grįždavau. Vieną kartą kažkas mane užklausė, bene būsiu atėjęs iš Savivaldybės; mat buvo šnekos,

(Nukelta į 3 psl.)

Pažadai ir deformuota tikrovė

KĘSTUTIS KEBLYS

Petras Melnikas. *Pakirsta šaka*. Romanas. Chicaga: Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas, 1983. 190 psl. Aplankas Petro Mikalajūno. Kietais viršeliais. Kaina — 8 dol. Gaunama pas leidėjus (Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas, 7338 S. Sacramento Ave., Chicago, Ill. 60629), pas platintojus ir "Drauge".

•

Meilės intriga su karšta itale ir pabėgimas iš sovietinių replių — tai elementai, kurie žada įdomų, nuotykių pilną romaną. Su tokiu pažadu ateina Petras Melnikas, nešinąs savo trečiuoju romanu *Pakirsta šaka* (Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, Chicago, 1983). Knygų, kurios atsilieptų į paprastus dabartinio skaitytojo poreikius be mėginimo dairytis per petį į „ateities kartas", ar šiaip į literatūrines aukštybes, pas mus nedaug. Ne tik nedaug, bet beveik visai nėra, nes po Kazio Almeno *Sauja skatikų* neįsimena nei viena knyga, kuri sėkmingai šiems poreikiams atlieptų. (Tiesa, galima sakyti, kad čia kvalifikuotųsi Birutės Pūkelevičiūtės „bestselleriai"; tačiau jos proza, vis dėlto, kitokio pobūdžio: taiko į literatūriškumą, kartu labai sėkmingai neužmiršdama ir šiandieninio skaitytojo.) Todėl Melniko užmestas nuotykingų įvykių tinklas, atrodo, turėtų sudominti smagaus, lietuviško pasiskaitymo išsiilgusį skaitytoją.

Kas gi Melniko romane vyksta? *Pakirstos šakos* herojus gydytojas Algis Stasiulis atvyksta iš Chicagos į Italiją pasitikti jauno lietuvio, kuris žada pabėgti iš sovietinės ekskursijos, norėdamas pasiekti Ameriką ir vesti Stasiulio seserį. Pabėgimo organizavimas, susitikimas su Daugiliu (tuo jaunu bėgliu) ir slapstymasis nuo italų policijos žada nuotykingų įvykių grandinę. Bet to dar negana — Stasiulis susitinka savo seną meilę kurią pažinojo po karo, Italijoje studijuodamas. Senos meilės paliestas, kaip palaistytas dykumų augalas, greit atsigauna. Tik bėda, kad Sereną, tą jau dabar gerokai paaugusią, bet turbūt dar vistiek patrauklią merginą, saugo jos vyras, donžuaniškų polinkių ir karšto, itališko temperamento komunistuojantis sporto žurnalistas. Žodžiu, ne viena, o dvi intrigos mįslės — kaip pasiseks Daugilio pabėgimas ir kaip baigsis vėl pražydėjęs Serenos-Algio romansas. Abi pasakojimo linijos susipina — Daugilis iš ekskursijos pasitraukia, Serena, susipykusi su vyru, palieka namus ir, Stasiuliui vairuojant, visi trys važiuoja į Romą pas Serenos seserį, tikėdamiesi dingti policijos sekliam iš akių.

Žodžiu, galimybės nuotykiams nemažos. O taip pat ir meilei. Vienoj vietoj net atrodo, kad jau bus darbo mūsų knyginės dorybės sargams, kurie visada stovi pasiruošę šluoti iš lietuviškos literatūros visas nešvankybes: „... Lidijai išėjus į darbą, ji su pižama ateidavo į salioną, prisėsdavo ant sofos, kurioje gulėjau, ir tyliai priguldavo prie manęs...." (p. 136). Deja, pikantiškų momentų išsiilgusio skaitytojo nusivylimui tenka pasakyti, kad tai vienintelis knygos sakinys, prie kurio mūsų cenzoriai galėtų prikibti. Pasirodo, kad romano herojus yra ypačiai atsparus tokioms vilionėms, kaip matome iš jo prisipažinimo: „ ... Dažnai matydamas moters kūną vizituose ar ligoninėje visada jaučiau savyje tarsi kokią ribą, kurios moters patrauklumas neperžengdavo...." (p. 27).

Pasitaiko, jog kartais nuotykių pažado ir meilės galimybių neužtenka, kad neatitraukiamai prirakintum skaitytoją prie knygos. Reikia dar ir visus tuos elementus suklijuojančio molio. Reikia, kad įvykiai skleistųsi mikliu pasakojimu, reikia nekasdieniško (ar bent įdomaus) herojaus, reikia tikroviško įtikimumo. O kartais ir žiupsnelio humoro. Šių visų dalykų Melniko romane galėtų būti daugiau.

Pagrindinį romano veikėją ir pasakotoją sunku būtų pavadinti herojum. Priešingai, jis tiktų į pirmaujančių antiherojų galeriją. Iš pradžių dar nesunku jį užjausti, nes atrodo, kad save realiai įvertina, skaitytojui prisipažindamas: „... man trūko veržlumo, griežtumo ir valios bei noro, kai yra reikalas, nepasiduoti ir laimėti tai, ko nori...." (p. 32). Bet viltys, kad Stasiulis, galbūt per kukliai apie save atsiliepė, greit išblėsta. Jo neveiklumas, naivus reagavimas į žmones ir į aplinkos stimulus, absoliutus pasimetimas net visai nesudėtingose situacijose greitai parodo, kad turime reikalo su beviltiškai neefektingu ir, dar priedo, neįdomiu žmogum. Todėl nenuostabu, kad jam niekas nesiseka, kad gyvenimas už kiekvieno kampo jam rodo špygą. Stasiulis yra tikras „born looser". Jis praranda Sereną, nesugebėdamas nei pats apsispręsti veiksmui, nei ją privesti prie sprendimo. Praranda ir sesers sužadėtinį Daugilį, per žioplumą stačiai įkišdamas jį į italų policijos (o tuomi pačiu ir į sovietų) nagus. Po visų tų negabių herojaus trypčiojimų skaitytojas, be abejo, tik pritariančiai linktels, išgirdęs jo prisipažinimą: „...Koks liurbis esu, tariau sau..." (p. 124).

Herojaus nuobodaus pilkumo neatsveria ir kiti romano veikėjai. Dauguma pasirodo labai trumpai ir lieka nepažįstami ir nesvarbūs. Net ir daugiausiai scenoje būvanti Serena neturi jokių individualių bruožų. Stasiulis nesugeba suprasti jos norų ir veiksmų, o kadangi Serena knygoj pristatoma vien herojaus požiūriu, ji lieka blanki ir skaitytojui. Autorius veikėjams beveik visai neleidžia savarankiškai kalbėti ir elgtis, tuo atimdamas galimybę apie juos spręsti nepriklausomai nuo pasakojančio protagonisto. Išimtį gal sudaro tik keletas išviršinių bruožų. Pvz., visos trys romano moterys amžinai snaudžia ir žiovauja. Pasakotojas tai tik užregistruoja, neklausdamas, kodėl. Bet skaitytojui aišku, jog čia ne etiketo stoka, bet visai suprantama reakcija į žmogų, su kuriuo tos moterys yra priverstos bendrauti.

Žinoma, įdomų pasakojimą galima sumegzti ir apie tokį

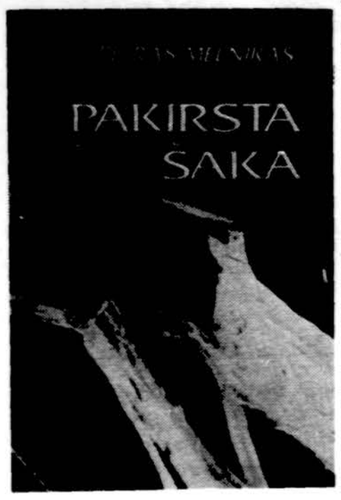

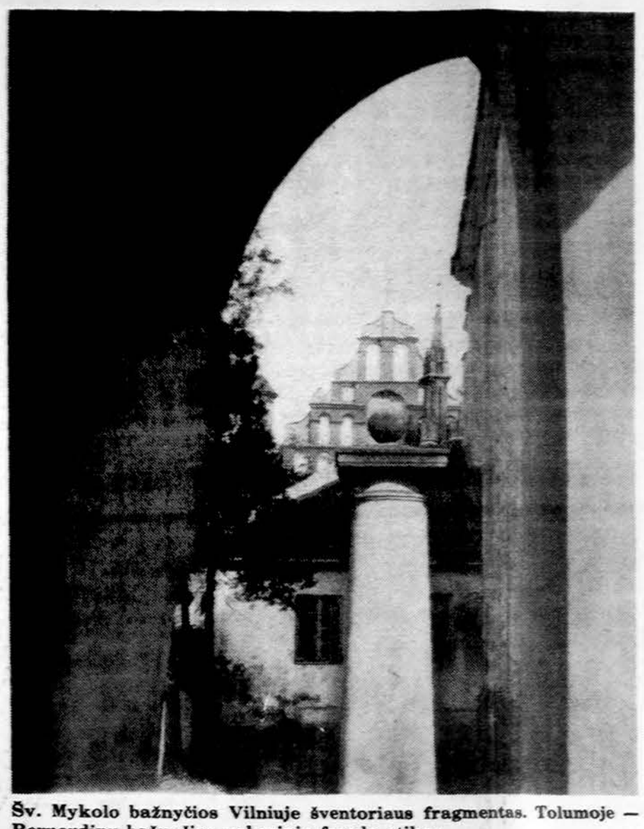

Šv. Mykolo bažnyčios Vilniuje šventoriaus fragmentas. Tolumoje — Bernardinų bažnyčios vakarinio fasado atikas.

bespalvį Don Kichotą, kaip šios knygos gydytojas. Bet tuomet reikia humoro. Reikia, kad iš herojaus kartu su autorium galėtum šypsotis, o ne plūsti gailesčiu ir užuojauta. Tačiau Melnikas savo romane, nežiūrint daugelio humoru prisirpusių situacijų, nė sekundei nepakelia gilaus rimtumo užuolaidos.

Kadangi romanas pasakojamas pirmuoju asmeniu, visa įvykių eiga nusidažo pagrindinio veikėjo statiškumu ir nuotykinio elemento užtušavimu. Susidaro įspūdis, kad tik sėdima ir laukiama, kol kas nors įvyks, smarkiai viliantis, kad nieko neįvyktų. Užuot mėginus iš kiekvieno nuotykėlio išspausti kuo daugiau įdomumo, įvykių diktuojamas veiksmas dažnai atskiedžiamas lėkštais pasakotojo samprotavimais ir savigaila. Nežiūrint to, knygos viduryje (nuo Daugilio pasirodymo Florencijos viešbutyje iki dingimo policijos namuose) veiksmas paspartėja ir vietomis neblogai sukomponuota įtampa išlaiko dėmesį įvykių eigai. Tačiau su Daugilio grįžimu pas sovietus baigiasi nuotykingoji intrigos linija. Bet nesibaigia pats romanas. Dar ilgokai tęsiasi antrasis intrigos siūlas — jau gerokai apkerpėti spėjęs Stasiulio-Serenos romansas. Čia jau nieko daugiau neįvyksta, kas skaitytoją nustebintų, o tik kartojasi herojaus dūsavimai ir skundai likimo negailestingumu. Užtat ir nelauktas įvykis, kuriuo romanas užbaigiamas, atrodo daugiau kaip surežisuota atomazga, negu iš pačios įvykių eigos kilusi logiška išvada.

Skaitytojui patraukti dar būtinas vienas dalykas: nuoseklus ir įtikimas ryšis su tikrove. Bet koks įtarimas, kad romane pasakojami įvykiai kvepia fabrikacija, skaitytoją kaip mat atbaidys. Todėl aprašant situacijas, į kurias skaitytojas reaguoja skeptiškai („ką jau čia, taip niekad nebūva"), reikia jas stipriai motyvuoti. Reikia sukurti nuotaiką, kad tie tikrovėje „niekad nebūvantys" įvykiai atrodytų visai įtikimi pasakojimo rėmuose. Deja, motyvacija nėra viena iš Melniko stiprybių, o romane yra daug dalykų, kurių atstumas nuo skaitytojui pažįstamos tikrovės reikalauja didelių įtikinimo pastangų.

Pavyzdžiui, paimkime vieną situaciją. Italijoj Stasiulis ekskursuoja su seserim Dana ir slauge Audrey. Atrodo, kad Dana kaip tik ir atvažiavo čia pasitikti savo pabėgsinčio sužadėtinio Daugilio. Bet artėjant pabėgimo laikui, Dana išvažiuoja į Paryžių ir iš ten skrenda į Vilnių! Kokia čia nesąmonė, tuoj klausia skaitytojas. O autorius (Stasiuliui aiškinant Daugiliui, kodėl Danos nėra) atsako taip: „... ji nenorėjo, kad kas įtartų, jog judu jau Lietuvoj susitarėte dėl pabėgimo.... Atrodys, kad meilė užsimezgė čia, Vakaruose, tau pasitraukus, o ne jai lankantis Lietuvoj.... Dana galvojo, kad tokiu būdu nebus pakenkta turizmui į Lietuvą ir iš Lietuvos.... Bijojom, kad net lankymasis tėvynėj gali būti kada nors nutrauktas, jei valdžia sužinos, kad turizmo dingtim planuojami suokalbiai..." (p. 78). Ir dar, kai po to viso Daugilis sako: „Jūs viską čia, emigracijoj, atrodo, gerai apgalvojat", skaitytojas, greitom, neradęs tinkamo lietuviško posakio, sušuks: „good grief!"

Mažesnių prasilenkimų su pažįstama realybe pasitaiko labai dažnai ne tik dialoguose, bet ir veikėjų samprotavimuose ir jų reagavime į situacijas. Dėl to gal ir labai krinta akin visa eilė nenuoseklumų. Pvz., Daugilis, kaip sužinom pradžioj, nemoka itališkai, bet už pluošto puslapių jau veda gana sudėtingą pokalbį su Serena (kuria kalba: lietuvių? anglų? ispanų? rusų?). Daną sutinkame traukinyje snaudžiančią su „šiek tiek pravira, plačia burna", sužinom, kad ji „idealistė ir patriotė", o fiziškai „liekna, bet putlių rankų ir kūno". O slaugė Audrey atrodanti, kaip „išdžiūvęs, bet sveikas vaisius".

Čia pasidaro aišku, kad romano pasakotojas žmones ir aplinką mato kitaip negu mes, t.y. kitaip negu yra. Todėl greit dingsta pasitikėjimas jo sprendimais ir pasakojimo tikroviškumu. Užuot, kad įsijungtų į pasakojamų įvykių srovę ir nuotykius kartu išgyventų su romano žmonėm, skaitytojas atsiduria skeptiško kritiko pozicijoj, nuolat bandydamas ištiesinti deformuotą lazdelę, kurią autorius rodo įmerktą stiklinėje vandens.

Kęst. Reikalas (*Akiračiai*, nr.4 1984) teigė, kad *Pakirsta šaka* daugeliu atžvilgių prašoka kitus 1983 m. išeivijos romanus. Nežiūrint visų čia pažertų pastabų, su *Akiračių* recenzentu tenka sutikti. Melnikas sugeba atrasti įdomaus romano elementų ir gal geriau nei daugelis kitų. Tereikia jam tuos elementus surišti tikrovę atliepiančiais siūlais ir įpilti po litrą kraujo savo veikėjams. To jam ir linkėtume, o jei šie linkėjimai išsipildys, tolimesnis Melniko romanas jau galės kandidatuoti į mūsų „bestsellerių" eiles.

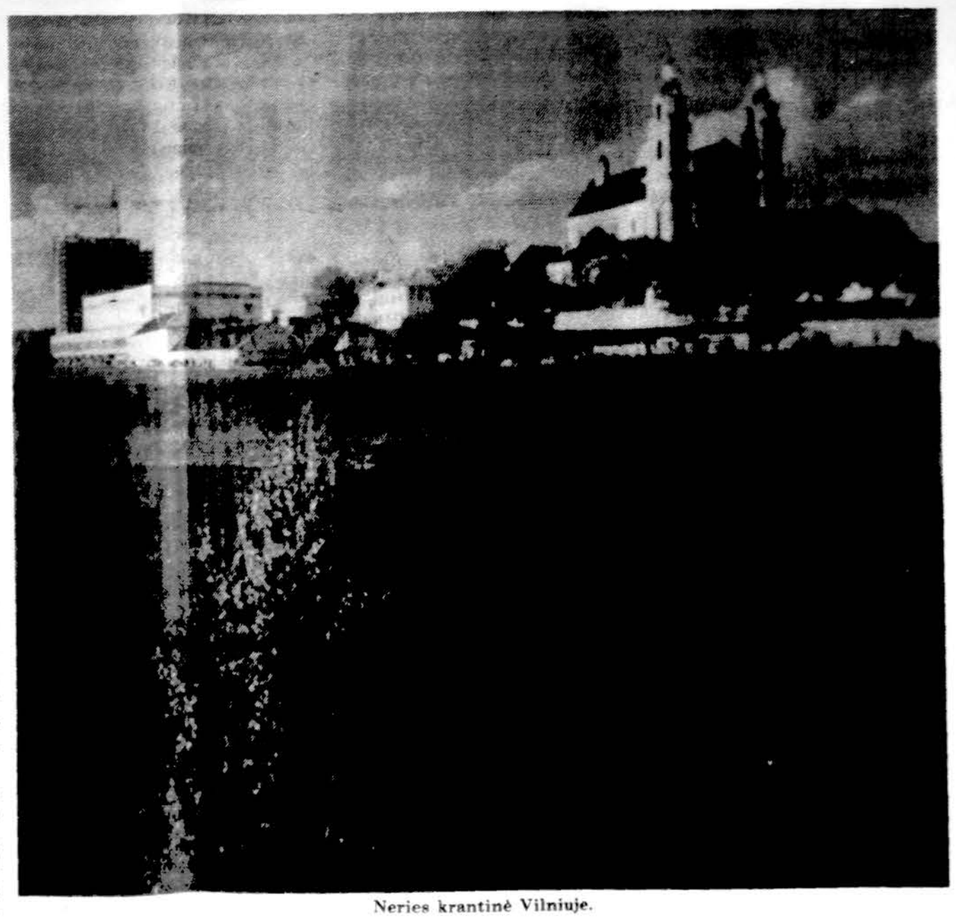

Neries krantinė Vilniuje.

Leonas Lėtas

Trys atsisveikinimai

PIRMA DIENA

Vagomis suvertęs vilnis Neryje,
Vėjas, glostančia ranka, dengia žuvėdrų
sparnus.
— Taip ir mana ranka,
Mana širdis
Glosto
Tavo skruostus, ir medaus skonio kasas,
Vilniau!
Žibučiais apkaišyti tavo bruožai bėga, tekini,
Smėlio krantinėmis
Ir
Lietaus vaiska išplautais medžiais,
Vaikų ratelio
Šen — ir — ten,
Vėl,
Aidančiais pasiklydimais
Senon jaunų dienų klėtin!
Jie
Kyla
Ir
Leidžiasi
Džiugesingu dardėjimu;
Atdaro, samanomis kerpėto dūrio durų žiedo
žiedas
—
Ir
Rytminis, surėsto medžio pastato
Tuščiais langais
Baltas alsavimas! —
Žiūri į mus abu,
Rankomis susiėmusius,
Skardenančius birbyne pynę; pakrantėmis
Vėjas
Žarsto
Skeveldromis

Pabirusį
Rytmetinį
Virpėjimą.

ANTRA DIENA

Veidai
Man
Ant
Palinkusio peties kaip ordenai
Mena
Būtą.
Darželių rūtos pakelėj
Vėsią
Liepos
Pradžią
Kruopščiai vitražine gausa išdėstė:
Austa juosta, jausmu mus rišantis miestas
Žiūri karaliaus akimis
Į
Atsisveikinimo veidų tiesą: žodžio spalva
įsisunkia

Kaip drėgnos šaknys
Žemėn,
Liūties ūžčiojimuose renka atlikusio sidabro
skaldą
Ir žarsto vien klupimui prieš tave keliais
Mano
Liepų
Vaivorykštės
Spalvą. Jausmu krušos kirčiais atausta
Įdegintos saulės aureolė
Spindi
Pumpurais ir sprogusia, neatlyžia, šalta
Sopios gaivos
Svaiga.

TREČIA DIENA

Lūpos lūpos lūpos lūpos
Lūpos
Klūpo
Krūpčiojančiai kuklios ir drėgmės nebetekę
Pleišėjančios žiežirbėjančios vieškelyje
Medžių
Vėtros
Lingavimo
Neatlyžimu
Karčio verpetais įklūpusios ant tavo ir
mano veido
Lūpos.
Gabalėliais
Nuo atsiminimų šventoriaus sienos
Lupasi
Ir
Trupa
Trupa trupa trupa trupa
Lūpos lūpos lūpos lūpos...

(Iš Lietuvių rašytojų draugijos 1983 m. premiją laimėjusio rinkinio „Trakas".)

Izis

(Atkelta iš 2 psl.)

kad tą kiemą nusavinsią. Aš juos apraminau, sakydamas, kad fotografavimas yra mano „arkliukas", taip kaip kitiems meškeriojimas, ir jie mane priėmė kaip savo žmogų. Iš tikro jie net nežinojo, kokiu momentu aš juos fotografuoju, nieko neatspėdami. Paryžiečiai nekvaršina sau galvos...Bet aš vis labiau ir labiau domiuos žmonėmis ir tai suteikia man temų. Kažkada galima buvo pažint iš aprėdo, kuo tas ar anas verčiasi; žmonės turėdavo skirtingą aprėdą. Šiandien viskas „standard".

Mane žavi maži cirkai, kuriuose dirba visi šeimos nariai, kiekvienas atlikdamas savo numerį. Mano knyga *Cirque d'Izis* pasirodė 1965 metais su Prévert įžanga ir Chagall viršeliu.

Bet aš iki šiol susirandu sau personažų Paryžiuje. Prieš tai, kai susipažinau su Prévert, kai tik ką buvau atvažiavęs Paryžiun, mane visad traukė įsimylėjėliai, nes Lietuvoj jų niekad nebuvo matyti gatvėj. Be abejo, pas mus jų buvo, bet jie slapstėsi: parkuose, naktį. Mane visad traukė įsimylėjėliai požeminiam traukinyje, autobusuos, gatvėj. Tai vienas mano mėgiamiausių siužetų. Be to, žiemą aš mėgstu fotografuot apsnigtą Paryžių, nes pas mus snigdavo trejetą mėnesių į metus. Vadinas, tai vaikystės prisiminimai...

Tarp kitko, kritikai rašė, kad iš mano nuotraukų atrodo, tarsi aš pasigendąs savo vaikystės. Tačiau aš to dalyko sąmoningai nejaučiu.

Paryžius. 1977 m. rugsėjis.

• • •

Izis mirė 1980 m. gegužės mėnesį.

„Draugo" romano konkurso premijos įteikimą — koncertą Los Angeles prisiminus

G. GUDAUSKIENĖ

Šių metų „Draugo" romano konkurso premijos laimėtoja yra Alė Rūta už romaną *Pirmieji svetur*. Premijos įteikimo proga Los Angeles lietuvių visuomenė išgirdo, berods, geriausią iki šiol anksčiau buvusių vokalistų - instrumentalistų koncertą, kurį atliko: operos solistas A. Grigas, Metropolitan operos solistė Maralin Niska, jos vyras, smuikininkas William Mullen, akompanuojant muzikui A. Vasaičiui. Koncertą pravedė Violeta Gedgaudienė.

Solistę Niską jau buvau anksčiau girdėjus net keletą sezonų per Metropolitan operos gastroles Los Angeles. Ji savo puikiu dainavimu, vaidyba bei šokio — judesio pajautimu padarė man nepaprastą įspūdį. Ypač operoje „Salome" jos sukurtas vaidmuo paliko daugel metų mano atmintyje. Taigi pirmiausia buvau labai nustebus, kad tokia operos žvaigždė atliks programą mūsų parapijos salėje. Antra — kaip ji pasirodys koncertine forma, kur nereikia nei šokti, nei vaidinti. O buvau sužavėta jos šiltumu bei paprastumu scenoje. Kad ir labai riboti judesiai buvo gerai išieškoti, paryškinantys dainos nuotaikai.

Koncertą pradėjo operos solistas Algis Grigas, su trijų lietuvių kompozitorių dainomis: Visur tyla — J. Gruodžio, Laisvųjų daina — V. Jakubėno ir, pagerbiant Alę Rūtą, jos žodžiams parašyta mano daina „Aš žinau". Solistą A. Grigą išgirdau pirmą kartą. Jis turi stiprų baritoną, dainuoja su jėga ir dramatiškumu. Dėl to gal geriausią įspūdį padarė V. Jakubėno „Laisvųjų daina", ypač antroji dainos dalis, kurioje jis galėjo daugiau pasireikšti.

Toliau ėjo Maralin Niska su lietuvių liaudies bei kompozitorių dainomis: Ne margi sakalėliai (J. Tallat-Kelpša), Saulelė raudona (J. Tallat-Kelpša) ir Ežerėlis (V. Jakubėnas), kurias ji bandė dainuoti lietuviškai, nors tai ir sunkiai sekėsi. Bet publika buvo sužavėta jos pastangomis ir simpatizuodama jai kėlė ovacijas. Žinoma, girdėjau vėliau iš publikos ir kritikos žodelį dėl to metant...

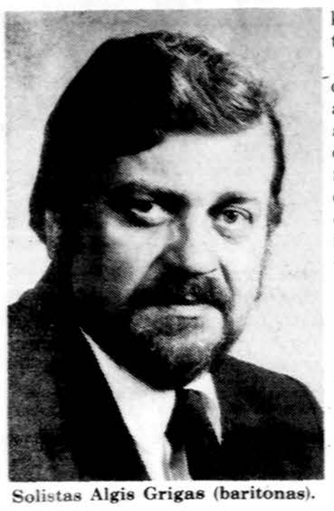

Solistas Algis Grigas (baritonas).

Muzikas Alvydas Vasaitis.

Po to solistas Algis Grigas padainavo populiarią Valentino ariją iš Gounod „Fausto" ir „O, atminimai" iš A. Ponchielli operos „I Lituani". Kadangi tik nedidelė publikos dalis buvo girdėję šią pastarąją ariją per Chicagos Lietuvių operos pastatymą, dauguma išklausė ją su dideliu susidomėjimu.

Manau, kad susirinkusieji, kaip ir aš pati, išgirdome S. Rachmaninoff dainas sopranui su smuiko pritarimu irgi pirmą kartą. Solistė padainavo: Nakties tyloj, Nurimk dainavus, jaunoji, ir vokalizę, pritariant solistės vyrui smuikininkui W. Mullen. Čia dainininkė parodė tikrą vokalinį meną su puikiai apvaldytu alsavimu ir dinamika. Tarp vokalistės ir instrumentalistų buvo tobulas susigrojimas.

Antroje dalyje sol. A. Grigas perėjo į operinį repertuarą. Vietoj „Eri tu" (Verdi „Kaukių balius"), kaip buvo pažymėta programoje, pradėjo su dramatišku prologu iš operos Pajacai — Leoncavallo, kurią jis atliko labai gerai. Toliau ėjo visų labai mėgiama arija „Ach, Alfredai, tu brangus" iš La Traviata (Verdi).

Maralin Niska puikiai padainavo labai populiarias G. Puccini operų arijas: Vissi d'arte (Tosca) ir Guando Me'n vo (La Boheme), o ypač efektyviai atliko ariją iš Adriana Lecouvreur (F. Cilea) su nepaprastu subtilumu ir niuansų išieškojimu.

Smuikininkas W. Mullen, fortepijono partiją atliekant muz. Alvydui Vasaičiui, perteikė Caesar Franck sonatą smuikui A-Dur, susidedančią iš recitatyvo, fantazijos ir allegretto poco mosso. Šioji sonata yra dažnai girdima koncertų programoje. Šį kartą pasigedau subtilesnio tono temos pristatyme bei didesnio prasiveržimo paskutinėje dalyje.

Solistė Maralin Niska (sopranas) ir jos vyras smuikininkas William Mullen.

Veikalas buvo išgrotas tvarkingai, išskyrus vienoje vietoje mažo prasilenkimo smuikininko su fortepijono akompanimentu. Muz. A. Vasaitis atliko savo sunkoką partiją labai sklandžiai.

Programą užbaigė abu solistai antrojo veiksmo scena iš La Traviata, kurią dainavo abiem kalbom: sol. A. Grigas vietomis dainavo lietuviškai, solo M. Niska ir vėliau abu itališkai. Kai kam atrodė gal ir įdomu, o gal ir keista. Tačiau žinant, kad klausytojo dėmesio išlaikymas yra labai trumpas (ypač dainuojant svetima kalba), o praradus jį, sunku vėl susigrąžinti, tie lietuviški protarpiai buvo pateisinami ir suprantami.

Tokio aukšto lygio koncertą buvo galima ruošti ir miesto centre esančioje koncertų salėje. Būtų buvus proga atkreipti amerikiečių spaudos dėmesį, tuo labiau, kad šis koncertas buvo surištas su spaudos pagerbimu. Mums, lietuviams, mažos tautos žmonėms, reikia išnaudoti kiekvieną progą save išgarsinti, nes jeigu mes to nedarysim patys, tai kas gi mūsų ieškos?

*

— Šių metų gegužės mėn. 20 d. Los Angeles įvykusio solistų Maralin Niska ir Algio Grigo, akompanuojant muz. Alvydui Vasaičiui, bei smuikininko William Mullen koncerto recenzija spausdinama šią savaitę, kada ji buvo gauta „Draugo" priedo numeriui.

31-oji Europos lietuviškųjų studijų savaitė

Europos lietuviškųjų studijų savaitė, jau 31-oji iš eilės, šią vasarą vyks Augsburge, St. Ulricho akademijos namuose, Kappelberg. Studijų savaitės moderatoriai: dr. K. J. Čeginskas, V. Natkevičius, dr. J. Norkaitis. Rengimo komisija: J. Barasaitė, R. Hermanas, P. Ivinskienė, kun. A. Rubikas, B. Šyvokaitė.

Programoje numatyta šie įvykai ir paskaitos:

Liepos 29 — susipažinimas.

Liepos 30 — prof. dr. V. J. Bieliauskas (JAV): Bejėgiškumas ir smurtas: psichologiniai politinės represijos bruožai; dr. A. Gerutis (Šveicarija): Lietuvos kaimynas Latgala.

Liepos 31 — Šv. Kazimiero 500 metų mirties sukakčiai skirta diena — kun. prof. dr. P. Rabikauskas (Italija): Šv. Kazimieras kadaise ir šiandien. Popiet — ekskursija į Bavarijos pilis. Vakare — dr. P. Reklaitis (Vokietija): Šv. Kazimiero ikonografijos pagrindai".

Rugpjūčio 1 — V. Natkevičius (Vokietija): Ar tikrai ten didelių talentų knibždėte knibžda? Pastarųjų metų Lietuvos romanas. Popiet — Vokietijos ateitininkų posėdis. Vakare — prof. dr. V. M. Vasyliūno (Vokietija) vargonų koncertas.

Rugpjūčio 2 — Lietuvių Bendruomenei skirtoji diena. Popiet — Europos kraštų LB vadovų posėdžiai. Vakare — V. Bartusevičius (Vokietija): PLB struktūra ir problemos.

Rugpjūčio 3 — dr. K. Girnius (Vokietija): Kodėl pokario metais pusė kaimo - bernų sulindo į mišką?; kun. B. Liubinas (Vokietija): Antano Rubšio „Raktas į Senąjį Raštą". Vakare — sol. Laimos Stepaitienės (JAV) lietuviškų liaudies dainų koncertas, akompanuojant prof. V. M. Vasyliūnui.

Rugpjūčio 4 — dr. K. J. Čeginskas (Vokietija): Egzodas — 40 metų. Vakare — Tėvynės valandėlė: iš savo neseniai išleisto poezijos rinkinio skaito E. Juodvalkė (Vokietija), aktorė D. Markelytė (Vokietija) deklamuoja Putino „Žilviną ir Eglę", K. Ivinskis pateikia melodeklamaciją.

Rugpjūčio 5 — iškilmingos šv. Mišios, aukojamos vysk. A. Deksnio; studijų savaitės vertinimas, tolimesnės aptarimas, uždarymas.

Chicagos teatruose

Maištingas studentas ir psichologinė drama

Pary teatras (3212 N. Broadway) stengiasi į sceną išvesti vis naujus veikalus, nors nevisada jie būna pirmaeiliai, kaip ir dabar statomos dvi dramos. Abidvi jos vienaveiksmės. Pirmoji jų — dabarties britų rašytojo Barrie Keefe, keistu pavadinimu „Gotcha". Joje vaizduojamas įtūžęs, klasėse sumurkdytas, blogą pažymėjimą gavęs studentas, kuris įsibrauna į mokytojų butą ir, grasindamas padegti motociklo gazoliną, terorizuoja tris mokytojus, grubiai elgdamasis, vulgariu žodynu svaidydamasis. Tik mokytojos švelnumas padeda jam atsikvošėti ir jis pravirksta. Taip jam pasišalinus nuo benzino tanko, kitas mokytojas gana grubiai jį „sutvarko".

Studento vaidmeny Frank Military stipriai pasireiškia. Tam jis pasirengęs — baigęs Northwestern universitetą, šiemet laimėjęs Agnes Nixon premiją. Iš to paties universiteto ir ta švelnios mokytojos vaidmeny Gita Donovan, taip pat laimėjusi tokią pat premiją. Režisierius Terry Brogan išsilavinęs Durham universitete Anglijoje, ten apdovanotas premijom.

Antroji drama — John Hawkes „The Questions". Tai psichologinė drama — tikriau — dialogas, kurio metu tardytojas apklausinėja merginą apie jos tėvų šeimos problemas, tėvo mirtį. Veiksmo beveik nėra, tik apie valandą užtrunkąs pasikalbėjimas. Abudu aktoriai: Tony Perrin ir Lee Guthrie yra įgudę televizijos, komerciniuose, pramonės filmuose.

J. Pr.

Parodomas neeilinis lietuvių menas

Kada Northern Indiana Arts Association nutarė suruošti seriją etninių parodų, ji galėjo apsčiai rinktis iš lietuvių dailininkų, gyvenančių Chicagoje ir rytiniuose Michigan ežero pakraščiuose.

Didžiausią lietuvių meno kolekciją turi Čiurlionio galerija, įsikūrusi Jaunimo centre — 5620 S. Claremont, Chicagoje. Chicagos pietinėj daly, neskaičiuojant Vilniaus, Lietuvos sostinės, turbūt gyvena didžiausias lietuvių skaičius. Galerija yra pavadinta garsiojo lietuvių kompozitoriaus ir menininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio (1875 - 1911) vardu. Šis asmuo gal ir yra Europos pirmas abstraktistas, net prieš Kandinsky.

Paroda Northern Indiana Arts Association muziejuje, Munster, Ind., apima 50 metų laikotarpį ir 68 dailininkų darbus. Ji reprezentuoja stebėtinai aukšto lygio pasiekimus, už kuriuos Amerikos lietuviai jau seniai vertinami. Nors abstraktaus meno populiarumas šiuo metu yra atslūgęs, vieni iš geriausių abstraktų, kuriuos esu matęs, sutinkami šioje kolekcijoje. Iš tikrųjų išstatyti darbai apima didelę skalę stilių — nuo modernaus abstrakto ligi primityvaus liaudies meno. O per vidurį yra įvairios kombinacijos liaudies, tradicinio ir modernaus meno.

Lietuviai yra puikūs grafikai. Daugelyje jų darbų jaučiama Viktoro Petravičiaus įtaka. *V. Petravičius*, dabar gyvenąs Union Pier, Mich., vienu metu buvo vienas iš vyraujančių grafikų Europoje, o dabar yra vienas iš geriausių Amerikoje. Neseniai Midwest Museum of Contemporary Art — Elkhart, Ind., įsigijo Petravičiaus darbų rinkinį.

Pauliaus Augiaus medžio raižiniai reprezentuoja liaudies meno tradiciją ir senoviškesnę darbo techniką. *Alfonso Dargio* kompozicija yra pereinamasis tiltas iš liaudies meno į abstraktą.

Algirdas Kurauskas abstraktuoja iš gamtos, o *Nijolė Palubinskienė* parodo abstrakčią gamtą. Užtinkami subtilūs skirtumai, nors lietuviai paliečia visas modernaus meno variacijas.

Zita Sodeikienė sukuria puikią akriliką, kartu abstrakčią ir figūrinę. *Algirdas Šimkūnas* pateikia labai pajėgius juoda - balta abstraktus. Stiprus *Kęstučio Zapkaus* abstraktas pavadintas „Natiurmortu".

Man atrodo, jog liaudies šaknų įtaka sukuria įdomias temas jų darbuose. Liaudies įtaka yra kartu sofistikuota ir patraukli. *Veronika Švabienė* yra techniškai stipri dailininkė, nors jos darbuose ir labai daug liaudies įtakos. *Giedrės Žumbakienės* litografija „Jupiter's Moonlets" yra aukščiausio lygio grafika, verta būti geriausio muziejaus kolekcijoje.

M. K. Čiurlionio portretas, pieštas *Adomo Varno*, sujungia liaudies meno elementus su tradiciniu portretų stiliumi.

Dailininkas *Povilas Puzinas* savo darbais sukūrė stiprų simbolinį moderniosios Lietuvos portretą. Paveiksle „In Exile" jis reprezentuoja daugelio lietuvių pergyvenimus, rusams okupavus kraštą po antrojo pasaulinio karo.

Ramojaus Mozoliausko tradicinė skulptūra parodo jį kaip stiprų modeliuotoją - lipdytoją. Jo darbai čia išstatyti gipse. Suprojektuoti bronzai, gipso modeliai yra ryškūs ir verti dekoruoti viešus pastatus.

Dirbdama su enameliu *Eleonora Marčiulionienė* sukūrė liaudies meno pagrindais skulptūras, kurios yra aukščiausios dekoratyvinės kokybės.

Marijos Gaižutienės didžiuliai keraminiai medžiai išryškina jos kūrybingumą ir puikų technikos valdymą.

Magdalenos Stankūnienės darbus apipavidalinčiau šūkiu „Folk to the Max". Jos ir Švabienės darbai yra ne tik puikūs, bet ir techniškai vaizdingi.

Nors praėjus 75 metams meno kryptis tolsta nuo abstrakto, dar vis galima užtikti meno darbų, kurie verčia sušukti „fabulous". Šis žodis gal ir geriausiai apibūdina šią puikią kolekciją.

John Forwalter

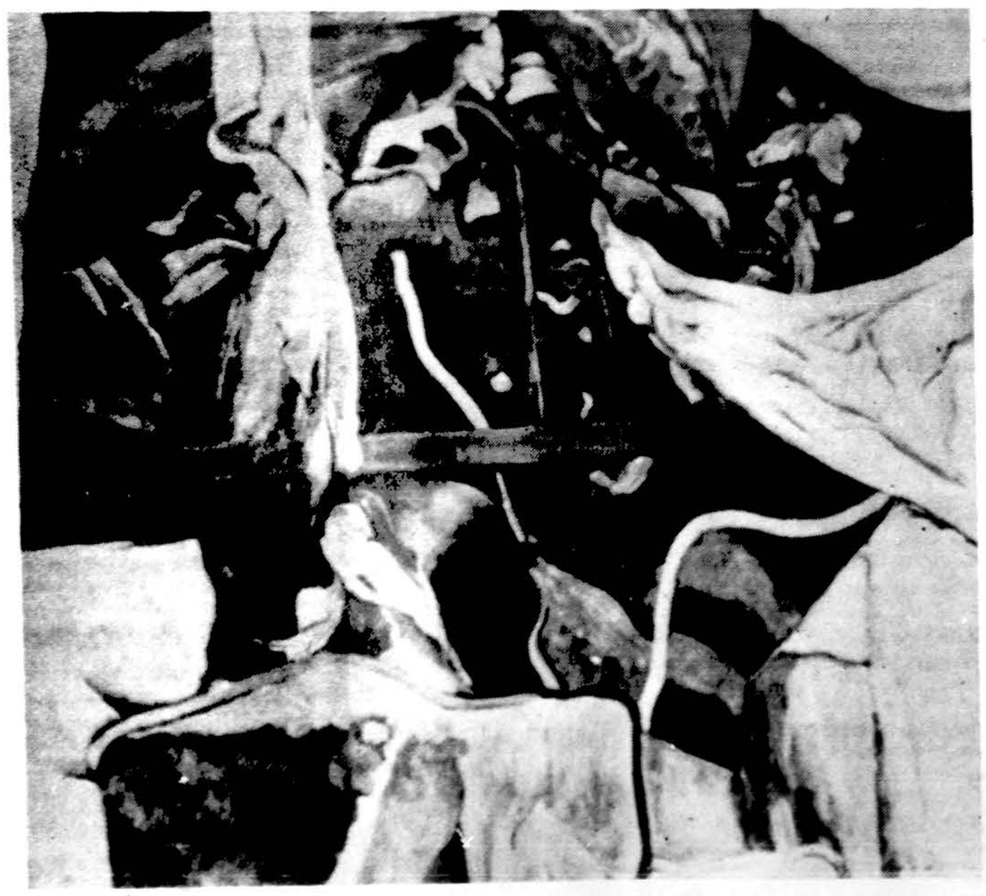

Kęstutis Zapkus — Natiurmortas (aliejus).

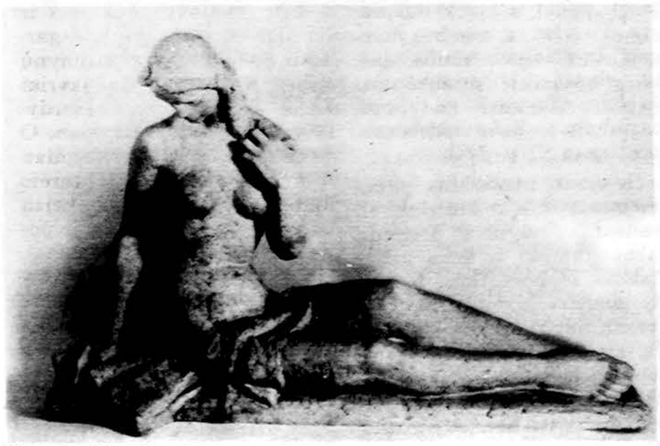

Ramojus Mozoliauskas — Mergaitė su knyga

Algirdas Šimkūnas — Movement A (litografija)

Iš Čiurlionio galerijos Jaunimo centre, Chicagoje, lietuvių dailininkų darbų rinkinio.

NAUJI LEIDINIAI

• Leonid Žytkowicz. **GYNYBINIŲ VILNIAUS SIENŲ NUGRIOVIMAS (1799 - 1805).** Vertė Marijus Blynas. Chicaga: Kęstučio Jeronimo Butkaus fondas, 1984. 56 psl. Kaina nepažymėta.

Studija apie Vilniaus gynybinių sienų nugriovimą buvo parašyta lenkų istoriko ir išleista Vilniaus miesto magistrato 1933 metais Vilniuje. Išversta į lietuvių kalbą 1943 metais, dėl karo aplinkybių pirmą kartą buvo išspausdinta *Dirvoje* 1952 m. Papildytas vertimas pakartotas *Laisvojoje Lietuvoje* 1974 m. Dabar vertėjas pateikia pataisytą ir papildytą tekstą su reikiamom iliustracijom. Vilniaus siena, kaip pažymi vertėjas, buvo pats didžiausias, pats įspūdingiausias senovės Lietuvos fortifikacinės statybos pavyzdys: siena buvo nugriauta rusų okupacinės valdžios laikais, kada istorinių architektūrinių paminklų apsauga nebuvo rūpintasi. Vertėjas prideda savo pastabas, papildo studiją ištraukomis iš privilegijų, įsakymų ir kitų oficialių raštų sienos reikalais, pateikia šaltinius ir paaiškinimus, bet iš studijos teksto išleidžia prierašus ir šaltinių nurodymus. Gal tai ir palengvina eiliniam skaitytojui, bet istorija besidominčiam sumažina studijos vertimo vertę.

• *Skautų aidas* nr. 6 (1984 birželis). Mėnesinis jaunimo žurnalas, leidžiamas Lietuvių Skautų sąjungos. Redaguoja Antanas Saulaitis, S.J. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, IL 60629. Prenumerata metams — 5 dol.

• *Akiračiai* nr. 5 (1984 gegužė). Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, L. Mockūnas, Z. Rekašius, dr. T. Remeikis, T. Venclova, H. Žemelis. Spaudos grafika — A. Kurausko. Metinė prenumerata — 8 dol., atskiras numeris — 1 dol.